

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ПРАВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять
з дисципліни

**„ФІЛОСОФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЕТИКА
НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ”**

для аспірантів денної і заочної форм навчання

УДК 167+101.8+17](072)
М 54

Методичні рекомендації до проведення практичних занять з дисципліни «Філософія, методологія та етика наукового дослідження» для аспірантів денної і заочної форм навчання [Електронний ресурс] / уклад. Н.І.Дяченко. – Луцьк: ДонНТУ, 2023. – 38 с.

Методична розробка містить вступ, методичні рекомендації до підготовки і проведення практичних занять, тематику та структуру практичних занять з дисципліни, питання до самоконтролю, перелік питань підсумкового контролю знань, список рекомендованої літератури.

Розраховано на викладачів дисципліни „Філософія, методологія та етика наукового дослідження” і аспірантів денного і заочного відділення.

Укладач: Дяченко Н.І., к. іст. н., доцент, доцент кафедри історії та права.

Рецензент: Пархоменко М.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії та права

Відповідальний за випуск: Грудницький В.М., к.ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та права

Затверджено навчально-методичним відділом ДонНТУ

Протокол № 4 від 26.12. 2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри історії та права

Протокол № 5 від 11.12. 2023 р.

©ДВНЗ „ДонНТУ”, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1.Методичні рекомендації до підготовки і проведення практичних занять.....	5
2. Тематика питань, що охоплюють зміст навчальної програми.....	6
3. Тематика практичних занять.....	8
4. Тести для підсумкового контролю засвоєння теоретичних знань.....	17
5.Ділова гра „Робочий день науковця”.....	30
6. Питання для підсумкового контролю знань.....	34
Список рекомендованої літератури.....	37

ВСТУП

Філософія, методологія та етика науки становлять підґрунтя для наукової діяльності. Сучасний науковець повинен бути гуманітарієм, втіленням думок і висновків не тільки авторитетів своєї галузі знань, але і інтелектуалів, які представляють розвиток світової філософської думки.

Розвиток сучасної науки пов'язаний з розширенням міждисциплінарних меж та формуванням загальної методології наукових досліджень. Звернення до методології надасть необхідні знання формування науково-дослідних програм і застосування раціональних і емпіричних підходів в наукових дослідженнях.

Сучасна сфера інтелектуальної діяльності вимагає від дослідника відповідного рівня морально-етичного розвитку та його впровадження в практичну діяльність. Тому етика науковця набула останнім часом неабиякого значення та відповідальності.

Метою даного курсу є освоєння аспірантами основ філософії науки, філософсько-методологічними засадами розвитку наукового знання; ознайомлення з фундаментальними методами і принципами організації наукової роботи; формування чіткої позиції щодо морально-етичної відповідальності науковця перед суспільством.

В результаті освоєння дисципліни „Філософія, методологія та етика наукового дослідження” аспіранти повинні

знати:

- поняття та категорії наукового пізнання;
- основні концепції науки і методології, філософські закономірності їх формування та застосування;
- відповідні етичні складові науки та етичні норми наукової діяльності, порядок їх відповідності науковій доброчесності та соціальній відповідальності;

- тенденції розвитку філософських систем, сучасного соціального та наукового прогресу.

Згідно з вимогами здобувачі після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати наступні

вміння:

- самостійно аналізувати філософську наукову літературу та застосовувати категоріально-понятійний апарат філософії як методологічну основу для власного дослідження;

- відрізняти прояви буденного, релігійного та наукового світоглядів та відповідно оцінювати їх;

- розвивати свої погляди та виробляти в собі елементи філософського світогляду;

- осмислювати соціальні явища й процеси, орієнтуватися в них;

- здійснювати пошук інформації через бібліотечні фонди, комп'ютерні системи інформаційного забезпечення, періодичну пресу;

- використовувати набуті знання для аналізу глибинних змін, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя під впливом науки, науки, техніки для соціальної та гуманітарної оцінки науково-технічної діяльності та її наслідків як позитивного, так і негативного аспектів (соціальних, екологічних та інших);

- використовувати філософський і, зокрема етичний потенціал курсу, щоб навчити долати крайнощі ідеології сцієнтизму і технократизму на шляху більш конструктивного підходу, що дозволить позитивно осмислювати і вирішувати проблеми породжені наукою і технікою з позицій раціоналістичних і гуманістичних.

Методичні рекомендації містять вступ, методичні рекомендації до підготовки і проведення практичних занять, тематику і структуру практичних занять; тематику питань, що охоплюють зміст навчальної програми, перелік питань до підсумкового контролю, список рекомендованої літератури.

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття – це форма, при якій викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання чітко визначених завдань.

Основна мета практичних занять – розширення, поглиблення та деталізація наукових знань, отриманих на лекціях та в процесі самостійної роботи, спрямованих на розвиток наукового мислення та навичок комунікативної культури. На практичних заняттях реалізується дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою на вирішення наступних завдань: поглиблення, закріплення і конкретизація набутих знань; формування практичних умінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності науковця; розвиток навичок аналізу і синтезу.

Аспірантам необхідно під час практичних занять показати знання і розуміння основних філософських категорій і понять, продемонструвати вміння до їх практичного застосування, з позицій практичної доцільності і власної аргументації.

Потрібно враховувати, що дисципліна складається з трьох основних блоків знань, поєднаних логічно, а саме: філософія науки, методологія науки і етика наукового дослідження, - які забезпечують системну філософську підготовку.

Підготовка до практичних занять включає такі етапи:

- попередня підготовка до практичних занять, яка включає необхідний методичний матеріал (план практичних занять на семестр, перелік рекомендованої літератури, методичні розробки тощо);
- ознайомлення з темою та планом практичного заняття, виявлення його основних задач;
- пошук і опрацювання літератури;
- підготовка до участі у заході та вибір відповідної форми: конспект, реферативне повідомлення, презентація тощо;
- викладення питання з урахуванням необхідності формальної побудови виступу (вступ, основна частина, висновки);

- підготовка аргументів для відповіді на запитання;
- готовність до ведення дискусії по всім питанням практичного заняття;
- активність участі в імітаційних ділових, рольових ігор та ігрового ситуативного проектування;
- виявлення та демонстрація можливостей застосування отриманих філософських знань в науково-практичній діяльності.

Особливу увагу необхідно приділити пошуку та аналізу необхідної літератури, як першоджерел, так і періодики. Для підготовки практичних занять з даного курсу рекомендується використання наукових фахових видань, які розміщені в онлайн-архівах, а саме: „Філософська думка”, „Наукові записки НАУКМА”, „Перспективи. Соціально-політичний журнал”, „Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках”, „Практична філософія”, „Філософія і релігієзнавство”, „Психологія і суспільство” тощо.

Відповідно організовані практичні заняття реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою наукового дослідження і орієнтовані на досягнення необхідних цілей, а саме: закріплення, поглиблення, конкретизація знань, отриманих на лекціях; формування практичних умінь і навичок застосування філософських законів та методології в науково-дослідній роботі, набуття практики наукової дискусії та аргументації; розвитку толерантності та самостійності .

Зважаючи на потреби аспірантів та відповідно навчального плану і робочої програми дисципліни „Філософія, методологія та етика наукового дослідження”, можливе впровадження індивідуалізованих завдань та диференційований підхід до визначення ключового питання практичного заняття.

Оцінки, отримані аспірантом за окремі практичні заняття повинні бути аргументованими і враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної дисципліни з урахуванням „Положення про міжсесійний контроль ДонНТУ”.

Ефективність практичного заняття значною мірою залежить від організації, підготовленості, вмотивованості аспірантів до отримання та застосування набутих знань.

2. ТЕМАТИКА ПИТАНЬ, ЯКІ ОХОПЛЮЮТЬ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

1. Філософія науки в системі філософського знання.
2. Виникнення і закономірності науки. Структура наукового знання. Критерії науковості.
3. Наука як соціокультурний феномен і відповідь на потреби суспільства.
4. Класична і некласична наука. Багатоманітність наукового та позанаукового знання.
5. Виникнення, основні етапи та школи філософії науки.
6. Особливості наукового пізнання. Рівні, форми, види, стилі мислення.
7. Теоретичні і методологічні принципи науки. Структура емпіричного і теоретичного знання.
8. Структура і функції наукової теорії. Умови матеріалізації теорії.
9. Філософські основи наукової картини світу.
10. Механістична картина світу та її наслідки.
11. Багатомірність форм раціональності. Детермінанти розвитку наукової раціональності.
12. Метод, методологія, методика. Методологія наукового пізнання.
13. Класифікація методів. Загальнонаукові методи дослідження.
14. Основні методологічні програми сучасності: індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціонізм, історизм.
15. Етика науки. Філософський портрет науковця.
16. Соціальна відповідальність науковця і професійна доброчесність.

3. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1. „ Поняття філософії науки в системі філософського знання”

План

1. Проаналізуйте процес та витoki формування науки.
2. Охарактеризуйте причини виокремлення філософії науки як напряду сучасної філософії.
3. Проаналізуйте основні концепції філософії науки.

Література [1,6,16, 21,23,24]

Запитання до самоконтролю:

1. *Надайте визначення поняття „наука”. Які закономірності формування вона має?*
2. *При яких умовах виникає наука в суспільстві?*
3. *В чому специфіка наукового знання та його критерії?*
4. *Які закономірності розвитку науки виділяються в філософії науки?*
5. *Які умови розвитку філософії і науки сприяли виникненню філософії науки?*
6. *Які проблеми розкриває філософія науки ?*
7. *Проаналізуйте основні етапи і рівні в розвитку філософії науки.*
8. *Які функції виконує філософія науки?*
9. *В чому сутність позитивізму О.Конта?*
10. *В чому сутність емпіріокритицизму Е.Маха і Р. Авенаріуса?*
11. *В чому єдність і відмінність поглядів на науку інтуїтивістів А.Бергсона і А.Пуанкаре?*
12. *Розкрийте поняття сциєнтизм і анти сциєнтизм в філософії науки.*
13. *Проаналізуйте неопозитивізм і постпозитивізм як етапи розвитку сучасної філософії.*
14. *Які характерні риси та тенденції має сучасна наука?*

Практичне заняття № 2. „Наука як соціокультурний феномен”

План

1. Різноманіття поза наукового і наукового знання та їх роль в суспільстві.
2. Наука як соціальний інститут і надбання культурного розвитку.
3. Динаміка наукового знання як єдність порядку і хаосу.
4. Наука як відповідь на потреби людини: наслідки процесу.

Література [1,3,6,7,14,18,19,21]

Запитання до самоконтролю:

1. *Які форми наукового і позанаукового знання виділяють при аналізі знань як таких? Надайте їм характеристику.*
2. *Яку роль в суспільстві відіграють поза наукові знання?*
3. *Як розумієте поняття „наукова діяльність”? Які особливості має наукова діяльність?*
4. *Яке значення має пріоритет наукового знання в суспільстві?*
5. *Які процеси в розвитку наукового знання свідчать про її динаміку? Які підходи до аналізу даного питання розкриває філософія науки?*
6. *Чи можна пояснити динаміку науки станом розвитку суспільства?*
7. *В чому сутність концепції динаміки науки Карла Поппера?*
8. *Що таке потреба? Які потреби задовольняє наука?*
9. *Які потреби є базовими на думку А.Маслоу?*
10. *Чому будь-які потреби постійно зростають? Що може бути регулятором потреб людини?*
11. *Чи потрібно обмежувати людину в її прагненні до самовдосконалення?*
12. *Як проявляється соціокультурна регуляція науки в суспільстві?*
13. *Які основні підходи до визначення знання виділяють в філософії науки?*
14. *В чому полягає закономірність в розвитку науки?*

Практичне заняття № 3. „Структура наукового знання”

План

1. Наукове знання, його особливості і структура.
2. Особливості, рівні і форми наукового пізнання.
3. Особливості емпіричного наукового дослідження. Факт як елемент емпіризму.
4. Структура теоретичного пізнання (ідея, проблема, гіпотеза, теорія, закон).

Література [6,7,9,11,13,17,19]

Запитання до самоконтролю:

1. *Які особливості має наукове знання?*
2. *Чи є відмінність між поняттям „знання” і поняттям „інформація”?*
3. *Які ознаки має наукова інформація?*
4. *Які структурні елементи складають наукове знання?*
5. *Які рівні і форми наукового пізнання виокремлюють в філософії науки?*
6. *Що таке емпіричне наукове дослідження? Які риси його характеризують?*
7. *Як співвідносяться в філософії науки поняття „факт”, „науковий факт”, „аргумент”?*
8. *В яких формах здійснюється теоретичне пізнання?*
9. *Які види абстракцій застосовують в процесі наукового дослідження?*
10. *Як в філософії науки надається визначення наступних понять: ідея, проблема, гіпотеза, теорія, закон, парадигма?*
11. *За яких умов гіпотеза вважається переконливою?*
12. *Як розумієте поняття „науковий напрям”, „ наукова школа”?*
13. *Як співвідносяться наукова творчість і інтуїція?*

Практичне заняття № 4. „Формування наукових теорій”

План

1. Поняття і структура наукової теорії.
2. Характеристика основних елементів наукової теорії.
3. Функції наукових теорій.
4. Методи аналізу і побудови теорій.
5. Розвиток і криза наукової теорії.

Література [3,6,13,19,21,23]

Запитання до самоконтролю:

1. *Надайте визначення поняття „наукова теорія”.*
2. *Які види наукових теорій виділяють? Проведіть науковий аналіз.*
3. *З яких основних елементів складається наукова теорія?*
4. *Чим відрізняється наукова теорія від наукової концепції?*
5. *Які функції виконує наукова теорія?*
6. *Як розкривається процес формування і розвитку наукової теорії в філософії Пола Фейєрабенда?*
7. *При яких умовах формується криза наукової теорії?*
8. *Що таке наукова революція?*
9. *Які типи наукових революцій знаєте?*
10. *Які наукові та практичні наслідки мають наукові революції?*

Практичне заняття № 5. „Проблема наукової раціональності в філософії науки”

План

1. Поняття раціональності та багатомірність її форм.
2. Детермінанти розвитку наукової раціональності.
3. Історичні типи наукової раціональності.
4. Класичний і неklasичний тип раціональності.

Література [1,3,6,17,18,19]

Запитання до самоконтролю:

1. *Що таке наукова раціональність?*
2. *Які існують підходи до аналізу раціональності в філософії науки?*
3. *Які принципи раціональності виділив Макс Вебер?*
4. *Які види раціональності знаєте?*
5. *Які історичні типи раціональності знаєте?*
6. *В чому сутність класичного типу раціональності?*
7. *Чим відрізняються класичний і неklasичний типи раціональності?*
8. *Яке практичне застосування мають знання про характер раціональності?*
9. *Яке визначення раціонального вибору в науці надав Томас Кун?*
10. *Як вважаєте, чи тотожні поняття „раціональність” і „логічність”.*

Практичне заняття № 6. „Методологія наукового пізнання”

План

1. Поняття методу. Наука і науковий метод.
2. Основні види методів наукового дослідження та їх характеристика.
3. Основні методологічні програми сучасності.
4. Аномалія як умова наукового відкриття: філософський аналіз проблеми.

Література [2,6,8,10,11,20,25]

Запитання до самоконтролю:

1. *Як визначається в філософії поняття методу? Які особливості притаманні науковому методу?*
2. *Які вимоги висувають до методів наукового дослідження? Які практичні цілі обумовлюють вимоги до методів дослідження?*
3. *Надайте загальну характеристику методів наукового дослідження.*
4. *Які методи називають загальнонауковими?*
5. *Які методи називають спеціально науковими, конкретно науковими?*
6. *Які методи називають емпіричними?*
7. *Які методи застосовують в процесі експерименту?*
8. *Надайте визначення аналітичним методам.*
9. *Які методи відносять до теоретичних?*
10. *Що означає системний підхід в методології наукового дослідження?*
11. *Поясніть поняття: методологічна програма, методика, метод.*
12. *Які методологічні програми знаєте? Надайте аналіз концепціям індуктивізму, фальсифікаціонізму, конвенціалізму тощо.*
13. *В чому сутність концепції дослідних програм І.Лакатоса?*
14. *Розкрийте концепцію методологічного анархізму П.Фейєрабенда.*
15. *Аномалія в науці є підґрунтям нового знання. За допомогою яких методів можна визначити аномалію в науці?*

Практичне заняття № 7. „Технологія наукового дослідження”

План

1. Поняття, види і ознаки наукового дослідження.
2. Поняття науково-дослідної програми та її структура.
3. Загальна характеристика процесу наукового дослідження.
4. Поняття, види і класифікація наукових продуктів.
5. Стиль і мова наукового дослідження.

Література [2,4,6,8,11,14,26]

Запитання до самоконтролю:

1. *Які ознаки характеризують наукове дослідження?*
2. *В чому сутність технології наукового дослідження?*
3. *Що таке новація і інновація в науковому дослідженні?*
4. *Які основні етапи в науковому дослідженні виділяють? З якою метою?*
5. *Які існують форми апробації наукового дослідження?*
6. *За якими напрямками (соціальними, економічними, науково-технічними, культурологічними) визначається ефективність наукового дослідження?*
7. *Які види класифікації наукової інформації існують?*
8. *Що таке науковий стиль?*
9. *Що таке редагування? Які види редакційних норм застосовують в наукових продуктах?*
10. *Що таке науковий продукт? Надайте класифікацію наукових продуктів.*
11. *Які визначальні характеристики наукового тексту повинні бути враховані в наукових продуктах?*
12. *Які основні риси наукового дискурсу виділяють? Як розумієте поняття „дискурс”?*

Практичне заняття № 8. „Проблеми етики наукового дослідження”

План

1. Поняття етики науки як духовної цінності і основи наукового дослідження.
2. Об'єктивні підстави формування відповідальності науки перед суспільством.
3. Професійна і соціальна відповідальність науковця.
4. Філософські і правові засади доброчесності.
5. Філософський портрет науковця.

Література [5,6,9,12,15,22,24,26]

Запитання до самоконтролю:

1. *Як співвідносяться поняття „етика науки”, „наукова етика”, „професійна етика”?*
2. *Які концепції етики науки знаєте?*
3. *Як співвідносяться в науці свобода наукової творчості і чітко окреслені норми і правила моралі?*
4. *Розкрийте філософську сутність відповідальності.*
5. *В чому сутність професійної відповідальності науковця?*
6. *В чому полягає соціальна відповідальність дослідника?*
7. *Розкрийте сутність академічної доброчесності.*
8. *Які риси має плагіат? Охарактеризуйте поняття, ознаки, класифікацію і технологію плагіату.*
9. *Яку правову відповідальність буде встановлено науковцю при порушенні вимог доброчесності?*
10. *Надайте аналіз Етичного кодексу науковця України 2009 року.*
11. *Які основні вимоги до вченого встановлені в Етичному кодексі науковця?*
12. *Які проблеми етичного характеру, на вашу думку, є найбільш негативними в сучасній науковій практиці?*
13. *Які шляхи подолання кризових явищ в професійній етиці науковця ви вважаєте доцільними і ефективними?*
14. *Які наслідки порушення наукової етики, на ваш погляд, є найбільш негативними в практиці винахідника?*

4. ТЕСТИ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗАСВОЄННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ

Тести для підсумкового контролю теоретичних знань надані до кожного практичного заняття, по 10 тестів до кожного практичного заняття. Оцінка знань передбачає за кожну правильну відповідь 0,5 бали. Мінімальна сума балів за зарахування теми – 3 бали.

Тема 1. Поняття філософії науки в системі філософського знання

1. Наука – це:

- а) процес дослідження та аналіз невідомого;
- б) специфічна діяльність, направлена на вироблення, систематизацію та використання об'єктивних знань;
- в) сфера діяльності наукових спільнот по обміну знаннями.

2. Філософія науки – це:

- а) розділ філософії, який вивчає теорію пізнання;
- б) розділ філософії, який вивчає становлення та історію філософії;
- в) розділ філософії, який вивчає поняття, межі та методологію науки.

3. Науковий закон – це:

- а) необхідний зв'язок між подіями та явищами;
- б) доведене співвідношення між явищами та предметами;
- в) встановлений зв'язок між явищами та предметами.

4. Види абстракції – це:

- а) ототожнення, індукція, дедукція, узагальнення;
- б) індукція, моделювання, ізоляція, узагальнення;
- в) порівняння, дедукція, ізолювання, виключення.

5. Позитивізм – це:

- а) філософський напрям, який джерелом істини проголошує емпіричний досвід, заперечуючи цінність філософських знань;

- б) наукова школа, яка розробляла ідеї історизму в науці;
- в) філософський напрям, який джерелом істини проголошував інтуїцію.

6. Засновником позитивізму був:

- а) І.Кант;
- б) Ж.-П. Сартр;
- в) О.Конт.

7. Ідеї позитивізму викладені в роботі:

- а) „Наука і метод” А.Пуанкаре;
- б) „Курс позитивної філософії” О.Конта;
- в) „Німецька ідеологія” К.Маркса.

8. Основна ідея емпіріокритицизму – це:

- а) основою епістемології є чистий досвід, в якому він безпосередньо пізнається людьми;
- б) основою епістемологічних знань є теоретичне узагальнення;
- в) основою теоретичних знань є інтуїтивне знання.

9. В чому, на думку А.Пуанкаре, об’єктивна цінність науки:

- а) в системі відношень речей, вони є загальними для всіх мислячих істот;
- б) в систематизації та класифікації наукових знань;
- в) в практичному розумінні наукових знань.

10. Рисами некласичної науки є:

- а) перевага емпіричного досвіду над теорією;
- б) відносність істини, випадковість, синергетичність;
- в) закономірний розвиток причинно-наслідкових зв’язків.

Тема 2. Наука як соціокультурний феномен.

1. Ознаками наукового знання є:

- а) об’єктивність, універсальність, практичність, доказовість;
- б) об’єктивність, практичність, логічність, формальність;

в) об'єктивність, логічність, інтуїтивність, практичність.

2. Які види поза наукового знання можна виділити:

- а) квазінаукове, теоретичне, пара наукове;
- б) пара наукове, емпіричне, ненаукове;
- в) квазінаукове, ненаукове, пара наукове.

3. Наукова діяльність – це:

- а) специфічна діяльність по виробленню, систематизації та використанню об'єктивних знань;
- б) діяльність, направлення на практичне застосування квазінаукових знань;
- в) діяльність, спрямована на комунікацію та обмін актуальними знаннями.

4. Наука задовольняє такі потреби суспільства:

- а) в культурно-господарському розвитку;
- б) в духовному вдосконаленні;
- в) в спілкуванні членів суспільства та забезпеченні інформацією.

5. Хто сформував відому тезу „Знання – це сила”:

- а) Р.Декарт;
- б) Б.Спіноза;
- в) Ф.Бекон.

6. Карл Попер вважав, що динаміка науки – це:

- а) це кумулятивний процес по накопиченню знань;
- б) це процес конвенцій між науковцями;
- в) це не кумулятивний процес, а процес усунення помилок.

7. Соціальний інститут – це:

- а) організаційна форма суспільства, яка має визначені функції;
- б) це форма розподілу суспільних благ;
- в) це об'єднання суспільства по інтересам.

8. Інформація – це:

- а) відомості про події та процеси;
- б) систематизоване подання відібраного матеріалу;
- в) певні відомості, сукупність даних, знань .

9. Ознаки наукової інформації це:

- а) формування відомостей про наукову роботу;
- б) отримання в процесі пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, підґрунтям якої є практика;
- в) документовані і публічно оголошені відомості про досягнення науки.

10. Науковий факт – це:

- а) подія або явище, яке є основою для висновку або підтвердження;
- б) результат експерименту;
- в) подія або явище, який зафіксований в документі.

Тема 3. Структура наукового знання.

1. В структурі наукового знання виділяють такі рівні:

- а) формальний, історичний, практичний;
- б) дослідний, емпіричний, експериментальний;
- в) емпіричний, теоретичний.

2. В структурі наукового знання виділяють такі форми:

- а) експеримент, аналіз, синтез, індукція, дедукція;
- б) визначення, судження, умовивід;
- в) ідея, проблема, концепція, теорія, парадигма.

3. Емпіричне дослідження - це:

- а) спостереження, експеримент, складання графіків і таблиць;
- б) вирахування, судження, спостереження, умовивід;
- в) порівняння, моделювання, формування гіпотези.

4. Теоретичне пізнання здійснюється в таких формах:

- а) абстрагування, синтез, індукція, дедукція;
- б) моделювання, вираховування, експеримент;
- в) гіпотеза, ідея, парадигма, експеримент.

5. Науковий факт – це:

- а) подія або явище, яке є основою для висновку або підтвердження;
- б) явище або подія, яка встановлена науковцем;
- в) логічна операція.

6. Наукова проблема – це:

- а) знання про незнання;
- б) форма знання, змістом якої є те, що треба пізнати;
- в) знання, яке має чітку структуру.

7. Парадигма – це:

- а) складна гіпотеза;
- б) система науки в її розвитку;
- в) сукупність наукових досягнень, визнаних в певний період часу всім науковим товариством.

8. Наукова школа – це:

- а) оформлена система наукових поглядів під впливом наукового лідера;
- б) наукове співтовариство, яке притримується відповідних поглядів;
- в) Академія наук країни.

9. Інтуїція –це:

- а) здатність людини передбачати істину, спираючись на попередній досвід;
- б) емоційний стан людини при стресових ситуаціях;
- в) передбачення, яке є природною формою пізнання.

10. Суб'єктом наукового пізнання може бути:

- а) окремий науковець;

- б) колектив викладачів або науковців;
- в) окремий інститут або дослідницька лабораторія.

Тема 4. Формування наукових теорій.

1. Наукова теорія – це:

- а) пов'язані між собою наукові факти, які мають відповідну структуру;
- б) сукупність об'єктивних знань в окремій галузі знань;
- в) розвинена форма наукових знань, яка дає цілісне відображення закономірних зв'язків визначеної області дійсності.

2. Наукова концепція – це:

- а) гіпотетичне знання;
- б) об'єктивне знання;
- в) обґрунтоване знання.

3. Представниками позитивізму були:

- а) І.Кант, Г.Спенсер, А.Камю;
- б) О.Конт, Ф.Бекон, Дж.Мілль;
- в) О.Конт, Г.Спенсер, Дж.Мілль.

4. Умови кризи наукової теорії:

- а) наукова революція;
- б) наукова аномалія;
- в) розбіжності теорії з фактами.

5. Наукова революція – це:

- а) зміна наукової парадигми;
- б) поєднання теоретичних і емпіричних знань;
- в) конвенція науковців в конкретно-історичний період.

6. Наслідком наукової революції є:

- а) поява нової парадигми;
- б) поява наукових аномалій;

в) поява нової теорії.

7. Роботу „Цінність науки” написав:

- а) Г.Спенсер;
- б) А. Бергсон;
- в) А.Пуанкаре.

8.Засновником теорії наукових революцій вважають:

- а) П.Файєрабенда;
- б) Т.Куна;
- в) І.Лакатоса.

9. Наукова гіпотеза – це:

- а) знання, сформоване на основі попереднього досвіду;
- б) наукове припущення для пояснення якихось явищ;
- в) знання, яке породжує проблему.

10. Коли завершується наукова революція:

- а) „коли науковці починають упевнюватись в авторитетах” (Т.Кун);
- б) коли теорія перевершує практику;
- в) коли практика вимагає змін теорії.

Тема 5. Проблема наукової раціональності в філософії науки.

1. Раціональність – це:

- а) розумний та обґрунтований вибір;
- б) мислення практичного характеру;
- в) характеристика знання з погляду його відповідності принципам мислення.

2.Розробником концепції раціональності був:

- а) А.Пуанкаре;
- б) Р.Декарт;
- в) М.Вебер.

3. Історичними типами раціональності є:

- а) арістотелевий, древній, сучасний;
- б) древній, класичний, некласичний;
- в) первісний, історичний, некласичний.

4. Класичний тип раціональності – це:

- а) наслідок коперніківської наукової революції;
- б) формування ноосферної свідомості;
- в) наслідок дарвінівської наукової революції.

5. В основі класичного типу раціональності покладено принципи:

- а) принцип синергетики і відносності істини;
- б) принцип діалектики та розвитку;
- в) принцип детермінізму, математизації науки та абсолютизації істини.

6. В основу некласичного типу раціональності покладено принципи:

- а) принцип математизації науки та відносності істини;
- б) принцип діалектики та розвитку;
- в) відмова від детермінізму, багатоваріантність та відмова від абсолютної істини.

7. Продовжіть фразу: „Т.Кун вважав, що раціональний вибір – це:

- а) практицизм науковця;
- б) обґрунтована логічність;
- в) вибір, заснований на цінностях, які характеризують певну діяльність.

8. Принципами раціональності є:

- а) поміркованість, протилежність ірраціоналізму;
- б) прорахованість, ефективність, нелюдські технології;
- в) розвиток, ірраціональність, інтуїтивізм.

9. М.Вебер написав роботу:

- а) „Наука і метод”;

- б) „Наука як покликання і професія”;
- в) „Новий Органон”.

10. Основними видами раціональності є:

- а) практична, субстанціальна, теоретична, формальна;
- б) історична, діалектична, практична, дискурсивна;
- в) формальна, діалектична, субстанціальна, дискурсивна.

Тема 6. Методологія наукового пізнання.

1. Метод – це:

- а) засіб дослідження мети, спосіб пізнання явищ дійсності;
- б) потреба і місце застосування наукових прийомів;
- в) система принципів, прийомів, вимог в процесі дослідження з метою досягнення істини.

2. До емпіричних методів відносимо:

- а) експеримент, спостереження, шкалювання;
- б) синтез, порівняння, умовивід;
- в) синтез аналіз, дедукція.

3. До теоретичних методів відносимо:

- а) аналіз, синтез, індукція;
- б) дедукція, індукція, спостереження;
- в) моделювання, аналогія, вирахування.

4. Системний підхід в методології – це:

- а) ґрунтовне вивчення явищ та процесів;
- б) комплексне дослідження об’єктів як єдиного цілого з узгодженням всіх елементів;
- в) послідовність і цілісність виконання дослідження.

5. Головні напрями методології дослідження:

- а) вивчення та аналіз наукових праць;

- б) визначення концепції дослідження;
- в) узагальнення ідей науковців;
- г) формулювання аналітичних висновків;
- д) проведення досліджень практичної реалізації ідеї.

6. Які методи застосовують в процесі експерименту:

- а) опитування, тестування;
- б) ідеалізації;
- в) експертних оцінок і абстракції;
- г) логічні та історичні;
- д) шкалювання.

7. Методологічна програма – це:

- а) перелік необхідних методів дослідження;
- б) серія взаємопов'язаних теорій, які постійно змінюються;
- в) система принципів, що застосовують в дослідженні.

8. Автором концепції дослідних програм є:

- а) А.Пуанкаре;
- б) М.Вебер;
- в) І.Лакатос.

9. Автором концепції методологічного анархізму є:

- а) Т.Кун;
- б) П.Файєрабенд;
- в) Г.Спенсер.

10. Автором концепції конвенціоналізму є:

- а) О.Конт;
- б) А.Пуанкаре;
- в) А.Бергсон.

Тема 7. Технологія наукового дослідження.

1. Наукове дослідження – це:

- а) пояснення закономірностей зміни явищ і процесів об'єктивного світу;
- б) пізнавальний процес у всьому різноманітті форм і методів;
- в) процес вивчення об'єкта за допомогою наукових методів, що має на меті використання нових знань на практиці.

2. Технологія наукового дослідження – це:

- а) теоретична і методологічна програма діяльності;
- б) застосування наукових теорій та їх вдосконалення;
- в) сукупність спеціальних прийомів щодо оптимізації та ефективного використання методів дослідження.

3. Новація – це:

- а) щось нове в процесі розвитку;
- б) будь-яка якісна зміна;
- в) продукт інтелектуальної діяльності людини.

4. Інновація – це:

- а) нововведення, зміна чи винахід;
- б) діяльність, спрямована на створення нового в практичному розумінні;
- в) практичний аспект новації.

5. Форми апробації ноу-хау:

- а) нарада, конференція;
- б) конкурс;
- в) практика.

6. Науковий продукт – це:

- а) результат процесу наукової діяльності;
- б) будь-який аналітичний матеріал, що опублікований;
- в) нове знання, отримане в ході дослідження та зафіксоване на носіях інформації.

7. Науковий дискурс – це:

- а) система наукового знання та отриманого результату з текстами однієї тематики;
- б) діалог різних картин світу, який може не збігатися у науковців в часі і просторі;
- в) стиль наукового мислення, наукова раціональність.

8. Науковий стиль – це:

- а) різновид мови, який використовується в галузі науки і освіти;
- б) доступна лексична інформація;
- в) наукова мова з метою пояснення наукових результатів.

9. Наукове редагування – це:

- а) перевірка і виправлення помилок під час підготовки наукового продукту;
- б) рецензування наукового продукту під час його аналізу;
- в) перевірка використаних в роботі теорій і концепцій.

10. Що таке предмет наукового дослідження:

- а) визначається в назві і меті наукового дослідження;
- б) те, що досліджується в науковому дослідженні;
- в) спосіб формування наукового дослідження.

Тема 8. Проблеми етики наукового дослідження.

1. Засновником етики вважають:

- а) І.Канта;
- б) Августина Блаженного;
- в) Сократа.

2. Наукова етика – це:

- а) сукупність моральних правил;
- б) сукупність офіційних правил та моральних норм, визнаних науковою спільнотою;
- в) наука про мораль, яку застосовують в дослідженнях.

3. Продовжіть фразу: „Філософська сутність відповідальності полягає в:

- а) усвідомленні і готовності визнати себе детермінантою своїх вчинків;
- б) в виборі найбільш ефективного шляху діяльності;
- в) в відображенні ставлення суб'єкта до світу.

4. Академічна доброчесність – це:

- а) визначені законом правила і норми наукового дослідження;
- б) сукупність етичних принципів і визначених законом правил наукової діяльності;
- в) характеристика діяльності науковців-дослідників.

5. Плагіат - це:

- а) викрадення чужого майна;
- б) привласнення авторства;
- в) привласнення інтелектуальної власності автора.

6. Інтелектуальна власність – це:

- а) тимчасове виключне право, визначене в правових джерелах;
- б) особисте немайнове право автора;
- в) результат інтелектуальної, творчої діяльності людини (автора, виконавця, дослідника) або кількох осіб.

7. Коли було прийнято Етичний кодекс науковця України:

- а) 1993 рік;
- б) 2009 рік;
- в) 2017 рік.

8. Що не може бути плагіатом:

- а) відтворення рецептів кулінарів та технологів;
- б) використання матеріалів програм журналістів;
- в) ідіоми, загальновідомі факти, розповсюджені ідеї.

9. Які документи регулюють авторське право:

- а) Цивільний кодекс України;
- б) Закон України „Про науково-технічну інформацію”;
- в) Закон України „Про авторське право”.

10. Винахід – це:

- а) технічне рішення, що є новим, корисним і може бути практично застосоване;
- б) об’єкт промислової власності;
- в) відмінність, промислова придатність.

Відповіді на тести:

Тема 1: 1б; 2в; 3а; 4а; 5а; 6в; 7б; 8а; 9а; 10б.

Тема 2: 1а; 2б; 3а; 4а; 5в; 6в; 7а; 8в; 9 б; 10 в.

Тема 3: 1в; 2в; 3а; 4а; 5а; 6а,б; 7 в; 8а,б; 9 а; 10 а,б,в.

Тема 4: 1в; 2б,в; 3в; 4 б,в; 5а; 6а; 7в; 8б; 9б; 10 а.

Тема 5: 1в; 2в; 3б; 4а,в; 5в; 6в; 7 в; 8б; 9б; 10 а.

Тема 6: 1в; 2а; 3а; 4б; 5а,в,д; 6а,б; 7б; 8в; 9б; 10 б.

Тема 7: 1а,в; 2в; 3б,в; 4 б,в; 5в; 6а,в; 7 а,б,в; 8 а, в; 9 а; 10а,б.

Тема 8: 1в; 2б; 3а; 4б; 5б,в; 6в; 7б; 8в; 9а,б,в; 10а.

5. ДІЛОВА ГРА „РОБОЧИЙ ДЕНЬ НАУКОВЦЯ”

Ділова гра – це імітаційний процес системних явищ і процесів, оцінки і прийняття рішень для конкретної ситуації в умовах наближених до реальних. Це одна з форм ефективного спілкування, яка надає можливість оцінки загальної ерудиції учасників, виявити знання з філософії, методології та етики науки, вміння говорити та слухати думки інших; виявляти та аналізувати недоліки тощо. Ділова гра не тільки імітація професійної діяльності, але і можливість проявити себе, відчути себе в команді.

Тому кожна ділова гра повинна мати тему, мету та відповідну меті структуру.

В процесі ділової гри створюється відповідний емоційний стан, що сприяє кращому засвоєнню знань та навичок, наданих в теоретичному курсі.

Ділова гра – це і метод, експеримент, в якому учасник проявляє свої організаторські та дослідницькі можливості.

Мета ділової гри:

- сприяти формуванню професійних навичок та відношення до майбутньої професії науковця;
- вміти вирішувати конкретні проблеми, які виникають із керівництвом і підлеглими;
- організовувати роботу по обговоренню наукових проблем та наукових продуктів.

Методика проведення ділової гри:

I етап – розподіл ролей ділової ситуації (довільно, за номерами, згідно кількості учасників);

II етап – надання карток з відповідними завданнями згідно розподілу ролей учасників ділової гри;

III етап – підготовка учасників до участі в грі згідно своєї ролі;

IV етап – обмін інформацією між учасниками конкретної ситуації;

V етап – виявлення нового знання, обмін враженнями від виконання відповідної ролі учасниками гри;

VI – підведення підсумків ділової гри, оцінка участі кожного.

Темою гри є конкретна ситуація: організація та проведення засідання кафедри по обговоренню виконання наукової теми кафедри, звіт про підготовку досліджень аспірантами, розгляд представленої на розгляд кафедри монографії викладача кафедри.

Ролі ділової гри: №1 – секретар кафедри; №2,3 – аспіранти кафедри; №4 – завідувач кафедри; №5,6 – керівники аспірантів від кафедри; №7 – керівник наукової теми, яку розробляє кафедра; №8 – відповідальний виконавець наукової теми кафедри; №9 – викладач кафедри, який представив на обговорення кафедри підготовлену монографію; від №10 – викладачі кафедри.

Рольові завдання:

№1 - секретар кафедри – доводить до відома членів кафедри порядок денний засідання кафедри, фіксує питання, що не включені в порядок денний, веде протокол засідання кафедри - оцінка до 3 балів.

№2,3 – аспіранти кафедри – звітують про стан роботи над темою дослідження, вносять пропозиції щодо обговорення окремих розділів своїх наукових проектів, приймають участь в обговоренні питань порядку денного, вносять пропозиції – оцінка до 4 балів.

№4 – завідувач кафедри – формує порядок денний засідання кафедри, має право внести на розгляд кафедри доцільні та актуальні на його погляд питання, корегує теми наукових досліджень кафедри, вносить пропозиції для обговорення, організує обговорення проблем кафедри, вносить пропозиції, підводить підсумки засідання кафедри – оцінка до 6 балів.

№ 5,6 – керівники аспірантів - беруть участь в засіданні кафедри та обговоренні питань порядку денного, підтримують аспірантів при обговоренні їх наукових здобутків, роблять рекомендації та висновки щодо плану виконання аспірантами наукового дослідження – оцінка до 4 балів.

№7 - керівник наукової теми кафедри – бере участь в обговоренні всіх питань порядку денного, вносить пропозиції щодо розширення або обмеження питань наукової теми кафедри, надає аналіз стану її розробки згідно плану та участі членів кафедри в даному проекті – оцінка до 4 балів.

№8 – відповідальний виконавець наукової теми – бере участь в обговоренні всіх питань порядку денного, вносить пропозиції щодо

ефективності виконання наукової теми кафедри, аналізує здобутки в цьому напрямі роботи кафедри і проблеми, які треба подолати – оцінка до 5 балів.

№9 – викладач, який представив на розгляд кафедри підготовлену ним монографію, - бере участь в обговоренні всіх питань порядку денного, представляє анотацію монографії, знайомить членів кафедри з наявними рецензіями і відгуками, звертається з аргументованим проханням про рекомендацію кафедри до затвердження Вченою радою – оцінка до 6 балів.

№10+ - інші викладачі кафедри – беруть участь в обговоренні всіх питань порядку денного, вносять пропозиції та формують запитання – оцінка до 3 балів.

Висновки:

- за допомогою цієї ділової гри аспіранти знайомляться з організацією роботи кафедри як самостійного наукового підрозділу, з функціями та обов'язками членів кафедри, із структурою та вимогами щодо окремих напрямків роботи кафедри;

- в умовах ігрової ситуації формуються навички наукового діалогу та спілкування, здатність до логічної аргументації та доказовості своєї позиції в окремих питаннях;

- в умовах імітації кожний учасник проявляє себе як творча особистість, яка здатна прислухатися до опонентів та діяти коректно та толерантно в науковій дискусії.

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Філософія науки в системі філософського знання.
2. Розвиток науки як закономірний процес.
3. Етапи розвитку філософії науки (позитивізм, емпіріокритицизм, неопозитивізм, постпозитивізм).
4. Принцип емпіріокритицизму Р.Авенаріуса: про принципову координацію, принцип найменшої втрати сил.
5. Філософія науки О.Конта – засновника позитивізму.
6. Розвиток позитивізму в філософії кінця XIX - початку XX століття (Дж.Мілль, Г.Спенсер).
7. Філософія науки А.Пуанкаре.
8. Прагматизм про „користь істини” (Ч.Пірс).
9. Логічний атомізм Б.Рассела.
10. Передумови формування наукових знань в стародавньому світі.
Переднаука та її формування.
11. Історія формування та різноманіття знань в процесі пізнання світу.
12. Класична, некласична і постнекласична наука.
13. Багатоманітність наукового і ненаукового знання.
14. Наукове знання як система, його особливості і структура. Критерії науковості.
16. Основні підходи до визначення знання . Проблема класифікації знання.
17. Взаємодія наук, їх інтеграція і диференціація. Універсалізація функцій науки.
18. Динаміка наукового знання. Умови і історичні типи динаміки наукового знання.
19. Характерні риси та тенденції сучасного етапу розвитку науки.
20. Криза розвитку наукового знання: умови і наслідки.
21. Поняття і наслідки наукової революції. Типи наукових революцій.
22. Типологія новацій в науці. Поняття інновації.
23. Наука як соціокультурний феномен.
24. Наука як відповідь на потреби людини: проблеми і наслідки.

25. Структура наукового пізнання.
26. Особливості, рівні і форми наукового пізнання.
27. Особливості емпіричного дослідження. Факт як елемент емпіризму.
28. Співвідношення понять факт, науковий факт, аргумент.
29. Специфіка теоретичного пізнання та його форми.
30. Структура теоретичного пізнання (ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія, закон, парадигма).
31. Наукова інтуїція і творчість.
32. Умови достовірності гіпотези.
33. Структура і функції наукової теорії.
34. Методи аналізу і побудови наукових теорій.
35. Концепція формування наукової теорії Пола Фейєрабенда.
36. Умови та наслідки кризи наукової теорії.
37. Проблема наукової раціональності в філософії науки. Раціональність як спосіб відношення людини до світу.
38. Поняття раціональності та багатомірність її форм.
39. Детермінанти розвитку наукової раціональності.
40. Макс Вебер про принципи раціональності.
41. Історичні типи наукової раціональності.
42. Глобальні наукові революції та їх наслідки.
43. Метод і методологія. Основні методологічні принципи.
44. Емпіричні і теоретичні методи дослідження: загальна характеристика.
45. Основні методологічні програми сучасності: індуктивізм, конвенціоналізм, фальсифікаціонізм, історизм.
46. Концепція науки Т.Куна.
47. Методологія дослідницьких програм І.Лакатоса.
48. Проблема історичної реконструкції науки. Тематичний аналіз науки Дж. Холтона.
49. Концепція методологічного анархізму П.Фейєрабенда.
50. Проблема демаркації К.Поппера.
51. Аномалія як передумова наукового відкриття.
52. Науково-дослідна програма, її структура та функції.
53. Поняття наукового напрямку і наукової школи.

54. Технологія наукового дослідження.
55. Поняття, види і ознаки наукового дослідження.
56. Загальна характеристика етапів наукового дослідження.
57. Ознаки і класифікація наукової інформації.
58. Форми апробації наукових досліджень.
59. Поняття, види і ознаки наукових продуктів.
60. Науковий стиль: сутність загальних вимог.
61. Поняття і види редагування інтелектуальних продуктів.
62. Поняття про наукометрію та цитованість.
63. Мова наукового дослідження. Науковий текст: статус і особливості формування.
64. Знання і текст як культурне явище. Наратив і знання.
65. Дискурс. Основні риси наукового дискурсу.
66. Філософські основи наукової картини світу.
67. Механістична, електродинамічна, квантово-релятивістська, віртуальна картина світу та її наслідки в науці.
68. Редукціонізм: його можливості і межі.
69. Синергетика - хаос в якості утворюючого начала і шлях розвитку складно організованих систем.
70. Віртуалістика і феномен клонування в контексті нової парадигми.
71. Етика наукового дослідження як потреба і основна вимога.
72. Співвідношення понять наукова етика, етика науки, професійна етика.
73. Об'єктивні підстави формування відповідальності науки перед суспільством.
74. Професійна і соціальна відповідальність науковця: моральний і правовий аспект.
75. Академічна доброчесність в науковій діяльності.
76. Плагіат: поняття, ознаки, класифікація, технологія.
77. Філософський портрет науковця. Науковий світогляд вченого.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основна література

1. Білецький І.П. Філософія науки: навч. посіб. / І.П. Білецький. – Харків : ХНЕУ, 2005. – 128 с.
2. Бірта Г.О. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. / Г.О. Бірта. – Київ : ЦУЛ, 2014. – 142 с.
3. Будко В.В. Філософія науки: навч. посіб. / В.В. Будко. – Харків : Консул, 2005. – 268 с.
4. Ганін В.І. Методологія соціально-економічного дослідження: навч. посіб. / В.І. Ганін. – Київ : ЦУЛ, 2008. – 224 с.
5. Данильян О.Г. Методологія наукових досліджень: підручник / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань. – 2-е вид, перероб. і доп. – Харків : Право, 2023. – 488 с.
6. Філософія науки: підручник / І.С.Добронравова, В.Л.Сидоренко та ін. – Київ : ВПЦ „Київський університет”, 2018. – 255 с.
7. Кузь О.М. Філософія науки: навч. посіб. / О.М.Кузь, В.Ф.Чешко. – Харків : ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2017. – 172 с.
8. Остапчук М.О. Методологія та організація наукових досліджень: підручник / М.О. Остапчук, А.І. Рибак, О.С. Ванюшкін. – Одеса : Фенікс, 2014. – 375 с.
9. Семенюк Е.Ф. Філософія сучасної науки і техніки: підручник / Е.Семенюк, В.Мельник. – вид. 3-тє, випр. та доп. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 364 с.
10. Ратніков В.С. Основи філософії науки і техніки: підручник / В.С. Ратніков. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 230 с.
11. Штанько В.І. Філософія і методологія сучасної науки: підруч. для аспірантів усіх спец. / В.І. Штанько. – Харків : ХНУРЕ, 2017. – 177 с.

2. Допоміжна література

12. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: колектив. монограф./ за заг. ред. Н.Г.Сорокіної. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

13. Броннікова Л.В. Філософія науки: метод. рекомендації для здобувачів ступеня доктора філософії / Л.В. Броннікова. - Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 24 с.
14. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В.В. Ковальчук. – Київ : Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2018. – 145 с.
15. Кримський С.Б. Наукове знання і принципи його трансформації / С.Б. Кримський. – Київ : Наукова думка, 2001. – 205 с.
16. Максюта М.Є. Філософія науки: гуманітарно-педагогічний синтез: монографія / М.Є. Максюта, О.М. Соколова. – Київ : Гельветика, 2021. – 296 с.
17. Петінова О.Б. Філософія науки: навч. посіб. / О.Б. Петінова. - Одеса: Фенікс, 2018. – 213 с.
18. Роджерс Е.М. Дифузія інновацій / Е.М. Роджерс; пер. з англ. В.Старка. – Київ : ВД Києво-Могилянська академія, 2009. – 591 с.
19. Рубанець О.М. Філософські проблеми наукового пізнання: навч. посіб. / О.М. Рубанець. – Київ : Університетська книга, 2023. – 229 с.
20. Свердан М.Н. Логіка наукового дослідження: навч. посіб. / М.Н. Свердан, М.М. Свердан. - Чернівці: Рута, 2006. – 352 с.
21. Соціокультурні передумови трансформації методології науки: монографія / С.В. Вільчинська та ін. – Київ : ЦГО НАН України: Четверта хвиля, 2020. - 214 с.
21. Ханстантінов В.О. Філософія науки: курс лекцій / В.О. Ханстантінов. – Миколаїв : МНАУ, 2017. – 188 с.
22. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження: навч.-метод. посіб. для підготовки докторів філософії/ І.Г.Утюж та ін. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 76 с.
23. Філософія науки: підручник / за ред. О.П.Сидоренка. – Одеса : ОДАУ, 2020. - 230 с.
24. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В.Губерського. – 2-ге вид., стер. – Київ : Знання, 2012. – 621 с.
25. Юринець В.Є. Методологія наукових досліджень / В.Є. Юринець. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.

26. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія / Т.В. Яхонтова. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009.- 420 с.